

Katarzyna Zawada-Pęgiel*

PRZEMIJANIE ARCHITEKTURY PRZEMYSŁOWEJ W KONTEKŚCIE ZMIAN CYWILIZACYJNYCH

THE PASSING OF INDUSTRIAL ARCHITECTURE IN A CHANGING CIVILIZATION

Obiekty przemysłowe oraz budowle inżynierskie na skutek zmian cywilizacyjnych stają się elementami przeszłości. Zdegradowane, zaniedbane obiekty zostają wyburzone robiąc miejsce dla innego obiektu lub zespołu obiektów. Jednakże mogą także być przekształcone zyskując nową funkcję, często stając się na nową wartością w teraźniejszości.

Słowa kluczowe: architektura przemysłowa, rewitalizacja użytkownik

Industrial buildings and engineering structures as a result of the changing needs of users become elements of the past. Degraded, neglected buildings are demolished to make room for another object or group of objects. However, there may also be converted to acquiring a new function, often becoming the new value in the present.

Keywords: industrial architecture, revitalization, user

*Już? Tak prędko? Co to było?
Coś strwonione? Pierzchno skrycie?
Czy nie młodość swą przeżyło?
Ach, więc to już było... życie?*
Leopold Staff

Istniejącą do tej pory obiekty przemysłowe często już nieużyteczne pomimo wartości historycznych zostają wyburzane lub przekształcane. W dużej mierze przemiana następuje w kierunku architektury biuro-

wej, mieszkaniowej, usługowej lub zostają zburzona, a na ich miejscu powstają tereny zielone. Przemiany te spowodowane są zmieniającymi się potrzebami użytkowników w wyniku skoku cywilizacyjnego i globalizacji gospodarki światowej z końcem XX i początkiem XXI wieku. Wszechstronny rozwój techniki, systemów informatycznych, udoskonalenie środków transportu, stworzenie rozległej sieci komunikacyjnej umożliwiły wymianę produktów, przenoszenie produkcji do innych krajów. Tworzenie nowych kana-

* Zawada-Pęgiel Katarzyna, mgr inż. arch., Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Instytut Projektowania Architektonicznego.

1. Gazometry we Wiedniu (fot. K. Zawada-Pęgiel, 2006) / Gasometers in Vienna (photo by K. Zawada-Pęgiel, 2006) 2. Stary Browar w Poznaniu (fot. K. Zawada-Pęgiel, 2009) / Stary Browar in Poznan. (photo by K. Zawada-Pęgiel, 2009) 3. Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie (fot. K. Zawada-Pęgiel, 2011) / City Engineering Museum in Krakow (photo by K. Zawada-Pęgiel, 2011) 4. Muzeum Inżynierii Miejskiej. Widok wnętrza (fot. K. Zawada-Pęgiel, 2011) / City Engineering Museum in Krakow – inside view (photo by K. Zawada-Pęgiel, 2011)

tów dystrybucji w celu nabycia dóbr i usług tworzą nowe relacje i zależności w skali międzynarodowej i światowej. Co wiąże się z przesunięciami w sektorach zatrudnienia – produkcji przemysłowej w kierunku pracy biurowej i usługowej. Na skutek takich działań nastąpiła transformacja w krajobrazie architektonicznym dużych miast Europy Zachodniej – pozostają zdegradowane i nieużytkowane obiekty poprzemysłowe. Obiekty te niegdyś lokalizowane na zewnątrz miast, współcześnie na skutek rozwoju miast znajdują się w atrakcyjnych rejonach miasta, często w strefach śródmiejskich. I tutaj zaczyna się spór pomiędzy rozwojem – możliwością odzyskania terenu poprzez wyburzenie i budowę nowych obiektów lub zachowanie „świadka historii” [1], ale o zmienionej funkcji i strukturze wewnętrznej. Jednym z kierunków często podejmowanych jest adaptacja postindustrialnych budynków na nowe funkcje. O atrakcyjności tego typu budynków lub budowli mogą świadczyć: forma, detale – potwierdzające niepowtarzalny charakter obiektu oraz lokalizacja. Często obiekty lub budowle adaptowane są na potrzeby mieszkaniowe, usługowe oraz biurowe. Przykładem takich działań jest zespół poprzemysłowy we Wiedniu. Zespół powstał w wyniku adaptacji gazometrów na różne funkcje. Kompleks czterech zabytkowych zbiorników na gaz został poddanych w 1995 r. gruntownej renowacji oraz przebudowie. W przebudowie brali udział: J. Nouvel (Gasometer A), pracownia Coop Himmelblau (Gasometer B), M. Wehdorn (Gasometer C), W. Holzbauer (Gasometer D). Każdy z obiektów został podzielony na kilka stref funkcjonalnych. Wprowadzone funkcje to: funkcje: usługowo-handlowe znajdujące się w dolnej części obiektów, biurowe – w części środkowej oraz mieszkaniowe w najwyższej (ok. 620 mieszkań). Gasometer A jest podzielony jest dziewięcioma wieżyczkami, zastosowanie szkła i stali ma podkreślać wrażenie lekkości i przestrzenności. Odbijające się światło tworzy grę świa-

tel i cieni. Gasometer B w postmodernistycznym stylu został powiększony o dodatkowy obiekt. Oprócz centrum rozrywki, pomocy medycznej, gabinetów lekarskich, parkingów, mieszkań, klubów, znajduje się tam także akademik. Gasometer C posiada charakterystyczny duży dziedziniec w formie atrium. Wprowadzone funkcje to: mieszkalnictwo, handel oraz biura. Czwarty obiekt został podzielony na części. Niższe poziomy zawierają garaże, magazyny i biura a także centrum handlowe. Górna część zastała przeznaczona na mieszkania, które zintegrowano z trzema ogrodami. Obecnie w zrewitalizowanych obiektach mieszka ok. 1600 osób, a pracuje ok. 600. Założenie to wzbudza kontrowersje ze względu na fakt pozostawiania tylko oryginalnych zewnętrznych murowanych ścian, a wnętrza zostały obdarte z industrialnego charakteru jednakże budowle zyskując ponownie życie stały się impulsem do rozwoju urbanistycznego dzielnicy.

Równolegle szereg obiektów poprzemysłowych zostaje wyburzonych a w miejsce zostaje wprowadzona nowa architektura o zupełnie odmiennej strukturze lub funkcji. W ten sposób przebiegała przebudowa terenów po dawnej fabryce Citroëna. Na skutek przeniesienia fabryki poza Paryż pozostały dwadzieścia trzy hektary terenów poprzemysłowych. Zdecydowano, że czternaście hektarów zostanie przeznaczonych na stworzenie Parku, reszta terenu została wykorzystana na obiekty mieszkaniowe (ok. 2,5 tys. budynków), budynki biurowe oraz nowoczesny szpital. Funkcje biurowe zostały zintensyfikowane w obiekcie zwanym Le Ponant de Paris zaprojektowany przez Olivier’a Clément Cacaub. Obiekt mieści bank i różne firmy (Banque Populaire Rives de Paris, Office National Allemand du Tourisme, ANIA Association Nationale des Industries Agro-Alimentaires, Sagem, Canal+, i inne. Bezpośrednio przy Le Ponant i Parku André Citroën’a umiejscowiono nowy szpital: Hôpital Européen Georges Pompidou.

W Polsce obiekty i zespoły przemysłowe niejednokrotnie powracają do teraźniejszości poprzez adaptację do nowych warunków oraz zapotrzebowania użytkowników. Przykładem kompleksowych działań, w których architektura uzyskała „drugie życie” jest Stary Browar w Poznaniu. Stary Browar został przekształcony w obiekt o funkcjach handlowo-kulturalnych z udziałem funkcji biurowych. Zmiana funkcjonalna obiektu pozwoliła na zachowanie formy obiektu, detali, wpłynęła także na ożywienie przestrzeni. Obiekt stanowi połączenie nowoczesnej architektury, wzornictwa z elementami XIX wiecznymi. Umiejętna adaptacja do nowych funkcji przyczyniła się do sukcesu komercyjnego oraz pozytywnych opinii i stania się wizytówką Poznania. Łódzka Manufaktura, jest przykładem gdzie wprowadzenie nowych funkcji (usługowo-handlowych) przyczyniło się do zachowania formy zewnętrznej obiektów przemysłowych a zarazem zmiany charakteru przestrzeni. Rewaloryzacja kilkunastu XIX-wiecznych obiektów przemysłowych polegała na przebudowie wewnątrz z pozostawieniem ceglanych, nieotynkowanych ścian zewnętrznych. Jednocześnie równolegle wprowadzono nowoczesne obiekty.

Zauważalna jest także tendencja polegająca na wyburzaniu obiektów przemysłowych zastępować je obiektami mieszkaniowymi (zazwyczaj apartamentowcami) lub pozostawieniu kilku budynków przyjmujących funkcje biurowe lub handlowo-usługowe. Przykładem takich działań jest zarówno kompleks zakładów Solvay oraz Bonarka w Krakowie. Kompleksy zostały pozbawione przemysłowej formy na rzecz

nowej struktury o funkcji usługowej. Po dawnej Rzeźni Miejskiej pozostało tylko kilka obiektów – obecnie mieszczących funkcje biurowe, reszta została wyburzona na rzecz nowej tkanki i funkcji – dużego szklanego obiektu o funkcjach handlowo – usługowych. Interesującym przykładem ożywienia architektury jest zabudowa mieszcząca Muzeum Inżynierii Miejskiej. XIX-wieczne obiekty zajezdni tramwajowej zostały zaadaptowane na nową funkcję – muzealną oraz administracyjną w poszanowaniu wartości historycznych i tożsamości miejsca. Rewaloryzacja rozpoczęta w 1997 roku objęła szereg prac ogólnobudowlanych (konserwacja drewnianej konstrukcji, cegły licówki i tynków, rekonstrukcja stolarki okiennej i drzwiowej, szereg prac instalacyjnych, itd.) niezbędnych do realizacji funkcji muzealnych i kulturalnych.

Pozytywnym przykładem podobnej adaptacji jest rewitalizacja podstacji elektrycznej (ul. Biskupia) na funkcje biurowo-usługowe. Obiekt został dostosowany do nowej funkcji z zachowaniem charakteru obiektu i elementów jego wyposażenia.

Przedstawione obiekty przemysłowe są przykładem zagadnienia trwania i przemijania w architekturze. Historyczna zabudowa przemysłowa może wpływać inspirująco tworząc nową jakość. Architektura przemysłowa będąca w przeszłości dzięki nowym działaniom (rewitalizacji, modernizacji itd.) zyskała nowe miejsce w teraźniejszości stając się swego rodzaju symbolem poszczególnych miast. Jednakże w wielu przypadkach zupełnie znika zastępowana nową substancją stając się tylko wspomnieniem w umyśle bądź fotografii.

PRZYPISY

[1] W Polsce prawo nie precyzuje jednoznacznie o możliwościach ochrony obiektów przemysłowych oraz nie daje jednoznacznej odpowiedzi które fabryki, zakłady powinny być

objęte ochroną konserwatorską. Sytuacja staje się patowa w przypadku kiedy nie ma aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego, które chroniłoby budynki przemysłowe.

BIBLIOGRAFIA

Duda J., Dyba O., Pochwała S. (red.), *Dawne zakłady rzemieślnicze i przemysłowe Krakowa*, Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie, Kraków 2000.

Hervé M., *Guide de l'architecture moderne à Paris. Guide to modern architecture in Paris*, Paris 2001.

Palej A., *Miasta cywilizacji informacyjnej. Poszukiwanie równowagi pomiędzy światem fizycznym a światem wirtualnym*, Kraków 2003.

Gazometry wiedeńskie (<http://www.wiener-gasometer.at/de/gasometer>).